

Draagt sportbeoefening bij aan sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen?

In dit artikel wordt stilgestaan bij wat er momenteel bekend is, wat er voor empirisch bewijs is, over de bijdrage van sportbeoefening aan de sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. Door: Frank Jacobs en Anne Luderus

Het recente jaar van 'opvoeding door sport' - 2004 - benadrukte de potentie van sportbeoefening om bij te dragen aan de sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. Onder sportbeoefening wordt hier verstaan deelname aan de georganiseerde sport enerzijds en deelname aan het bewegingsonderwijs anderzijds. Over het algemeen leeft er een sterke overtuiging dat sportbeoefening de kracht heeft om onder andere de sociale ontwikkeling te stimuleren. Claims hiervoor zijn gemaakt door de beleidsmakers, de media en door de sportcultuur zelf. Ondanks deze claims om de sociale ontwikkeling door sportparticipatie te stimuleren is er meer empirisch bewijs nodig om deze aanname te bevestigen.

introdactie

Het Europese jaar van 'opvoeding door sport', 2004, wilde de positieve effecten van sportbeoefening benadrukken (Janssens et al., 2004). De volgende argumenten om dit jaar te organiseren, werden

door het Europese parlement als volgt weergegeven: door sportbeoefening leert men regels te respecteren en het zorgt voor respect voor elkaar. Sportbeoefening draagt ook bij aan de algehele opvoeding door kinderen de kans te bieden om zich sociaal te ontwikkelen (Europese Parlement, 2004). De volgende uitspraak van minister Van der Hoeven tijdens een van haar toespraken over het jaar van opvoeding door sport illustreert het bovenstaande.

"Je leert hoe samen te sporten met anderen en hen te accepteren. Competitie en respect zijn van groot belang in sportbeoefening. De wil om te winnen, het volhouden, en het vechten gaan hand in hand met respect voor het andere team, ook als het zwaar wordt" (Van der Hoeven, 2004).

Deze kijk geeft de huidige maar ook vroegere ideeën weer over de opbrengsten van sportbeoefening (zie Stokvis, 1979; De Heer, 1969; Miermans, 1959; Pietersen, 1961; Hart De Ruyter, Houten & Kranenburg, 1964; Magnane, 1969; Van Raalte, 1957). Ondanks de weergegeven claims ten aanzien van de rol van sportbeoefening met betrekking tot de sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren, is er gebrek aan empirisch bewijs (zie Bailey, 2006; Bailey et al. 2006; Coalter, 2005; Hedstrom & Gould, 2004; International working Group Sport for Development, 2007; Jacobs & Diekstra, 2007; Janssens et al., 2004; Nucci & Young-Shim, 2005; Stegeman, 2007). Het belang van dit onderwerp, de effecten van sportbeoefening, wordt duidelijk als de cijfers van sportbeoefening worden bekeken. In Europa beoefent gemiddeld 38% van de totale populatie wekelijks sport (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007). Dit betreft de

sportparticipatie buiten school. De aantallen ten aanzien van sportbeoefening variëren van 80% in Finland tot iets meer dan 20% in Portugal. Van de Nederlandse populatie sport 52% wekelijks. Kijkend naar de jeugd beoefende in 2005 93% van de 6- tot 11-jarigen en 90% van de 12- tot 19-jarigen sport (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006). Driekwart van deze jeugdige sportbeoefenaars participeert in een sportvereniging (Breedveld et al., 2006). Er is geen verschil in sportdeelname (of lidmaatschap bij een sportvereniging) tussen jongens en meisjes. Zelfs met deze hoge sportbeoefening zijn politici en beleidsmakers in Nederland en andere Europese landen bezig om dat percentage (speciaal onder de jongeren) verder te verhogen (ze ook VWS, 2003, Janssens et al., 2004). Dit verder verhogen van het percentage jeugdigen dat sport beoefent (buiten school) kent geen basis van gedegen empirisch bewijs. De te beantwoorden vraag in

Aandacht voor een blessure tijdens eyes 2004

dit artikel is daarom: *Wat zegt de literatuur over de bijdrage van sportbeoefening aan de sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen?*

Sociale ontwikkeling wordt in dit artikel beknopt omschreven als de manier waarop kinderen zich ontwikkelen in relatie met andere kinderen (vriendschap) in combinatie met de ontwikkeling van hun eigen identiteit (begrijpen van eigen emoties en die van anderen) (Harris & Butterworth, 2004).

effecten van sportbeoefening op de ontwikkeling

We starten met het samenvatten van verschillende onderzoeksresultaten. Negen reviews zijn gebruikt. We zijn van mening dat deze negen reviews een adequaat overzicht geven van de effecten van sportbeoefening, zeker gezien het feit dat de reviews in een aantal opzichten elkaar overlappen. Van deze negen reviews zoomen drie specifiek in op het bewegingsonderwijs. De inhoud van de reviews is geanalyseerd door te focussen op de gebruikte studies in de reviews, de uitkomsten ervan en er is gekeken naar overkoepelende thema's en aanbevelingen.

Nederlandse onderzoekers. Tegelijkertijd zijn de resultaten niet erg verschillend van die van de andere reviews, zodat de negen reviews gezamenlijk in relatie tot sportparticipatie en de effecten op de sociale ontwikkeling van de kinderen een goed beeld geven.

De cellen met het aantal referenties geven aan hoeveel studies gebruikt zijn in betreffende review. Eén review (Jacobs & Diekstra, 2007) noemt criteria die literatuur in- en uitsluiten in de review.

sociale ontwikkeling reviews over de invloed van sportbeoefening op sociale ontwikkeling

Nucci & Young-Shim (2005) leggen uit met behulp van de sociale leertheorie dat agressief gedrag geleerd is door versterking en modelleren. Volgens deze visie kan sportbeoefening agressief gedrag en/of sociaal gedrag leren of versterken.

Bailey (2006) vindt eveneens positieve als negatieve effecten van sportbeoefening. Sportparticipatie verhoogt niet noodzakelijk pro-sociaal gedrag en er is tevens bewijs dat onder bepaalde condities het gedrag verslechtert. Verschillende studies worden aangehaald/*geciteerd* die suggereren dat gestructureerde sportacti-

Author	Nucci C. & Young-Shim, K.	Coalter, F.	Hedstrom, R. & Gould, D.	Bailey, R.	Bailey et al.	Stegeman, H.	Janssens, J. et al.	Sport for Development & Peace, international working group	Jacobs, F. & Diekstra, R.
Year	2005	2005	2004	2006	2006	2007	2004	2007	2007
Focus	Improving socialization through sport (Analytic review of literature)	Social benefits of sport (An overview)	Citizenship through sport, (summaries of literature)	Outcomes and benefits of physical education and sport (Review of benefits and outcomes)	Benefits claimed for physical education and school sport (An academic review)	Effects of physical education and school sport (Literature review)	Education through sport, an overview of good practice (An overview of good practice in Europe)	Reviews on sport for development children and youth (Literature review)	Effects of sport on the development children and youth (Possibility of meta analytic research)
References used	48	83	85	75	251	114	60	75	85
General outcomes: social development	Evidence of both good sports behaviour and aggression	No evidence but possible contribution to the development of communities	No evidence, possible benefits - sense of belonging, social interaction	Evidence divided, some increase in pro-social behavior	Possible benefits but still many thing remain unclear	No evidence	Participants bring pre-existing disposition	No evidence, possible indirect effect of the context	No evidence
The importance of the coach/teacher	Quality leadership and supportive environment	Need for trained volunteers and a good learning environment	Quality coach/trainer	Action and interaction of teachers and coaches	Role for PESS teacher is central in the learning process	Supportive environment created by the coach	Relationship with the trainer and climate of the team	Quality coach	Quality coach

Tabel 1. Negen reviews (vijf van de reviews bestaan uit meer dan 30 pagina's en zijn daardoor te groot voor publicatie in journals)

Drie van de negen reviews zijn geschreven door Nederlandse onderzoekers (Jacobs & Diekstra, 2007; Janssens et al., 2004; Stegeman, 2007) en bevatten studies (Rutten, Stams, Biesta, Schuengel, Diks & Hoekstra, 2005; Rutten, Dekovic, Stams, Schuengel, Hoeksma & Biesta, 2006; Rutten, Stams, Dekovic, Schuengel, Hoeksma & Biesta, 2004; Rutten, Stams, Vloet & Dekovic, 2003) die niet genoemd zijn in de andere zes reviews. Waarschijnlijk zijn deze studies makkelijker toegankelijk voor de

viteiten een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van pro-sociaal gedrag. Bailey et al. (2006) zien mogelijk voordelen van sportbeoefening maar tevens wordt gewaarschuwd dat veel onduidelijk blijft door het gebrek aan monitoren en evalueren. Stegeman (2007) is van mening dat er onvoldoende bewijs is voor een positieve relatie tussen sportbeoefening en sociale ontwikkeling. Ook is hij van mening dat gedrag door sportbeoefening onder bepaalde omstandigheden antisociaal kan worden.

Hedstrom & Gould (2004) concluderen dat sportbeoefening een gevoel van ergens toe behoren kan verbeteren, kan versterken en tevens het aantal sociale interacties kan vergroten. Ook zij rapporteren een gebrek aan bewijs voor de positieve invloed van sportbeoefening op de sociale ontwikkeling.

Coalter (2005) gebruikt de resultaten van een survey over burgerschap. Deze resultaten laten zien dat 33% van de volwassenen betrokken is bij sport. Dit betrokken zijn kan op vele manieren: van kijken tot participeren.

Coalter stelde dat sport de grootste categorie van maatschappelijke participatie omvatte in de

gemeenschap. Deze participatie

kan ook mogelijk bijdragen aan

de ontwikkeling van de gemeenschap. Ondanks dit gegeven van de sociale ontwikkeling door middel van sport ziet Coalter echter ook de beperkte robuustheid van het beschikbare onderzoek.

The International Working Group Sport for Development (2007) concludeert dat het bewijs voor bijdrage aan de sociale ontwikkeling afhankelijk is van de context.

Jacobs & Diekstra (2007) wijzen enerzijds op de verschillende omschrijvingen, definities en gehanteerde (meet)methoden en anderzijds op het gering aantal robuust uitgevoerde studies dat het uiteindelijke bewijs voor een positieve invloed van sportbeoefening aan de sociale ontwikkeling ondermijnt.

Janssens et al. (2004) concludeert dat de prosociale ontwikkeling door sportbeoefening gedeeltelijk afhangt van het sociaal-culturele niveau en de morele bagage van de sporters zelf en tevens van de pedagogische kwaliteit van de context waarbinnen de sport wordt aangeboden. Bijvoorbeeld: de context kan invloed hebben op de wijze waarop winnen in het daglicht wordt geplaatst.

Samenvattend, drie reviews concluderen dat het bewijs voor de positieve invloed van sportbeoefening op de sociale ontwikkeling twijfelachtig is en zowel positief als negatief kan zijn afhankelijk van de context. Vijf van de negen reviews zeggen dat er onvoldoende of geen bewijs is en geven weer dat het ontbreken van een eenduidige omschrijving, definitie en (meet) methode het uiteindelijke bewijs ondermijnt. Deze vijf reviews suggereren dat sportbeoefening een mogelijke positieve invloed heeft op de sociale ontwikkeling maar dat empirisch bewijs daarvoor ontbreekt. Een review geeft aan dat de sporters al een bepaald karakter hebben voor dat ze sport gaan bedrijven.

Afsluitend kunnen we stellen dat er geen overtuigend bewijs is ten aanzien van de bijdrage van sportbeoefening aan de sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen.

de invloed van de coach/docent

Alhoewel het oorspronkelijke doel van dit artikel was de relatie tussen sociale ontwikkeling en sportbeoefening weer te geven,

Sporten bij de vereniging

gaan we nu toch ook in op de rol van de trainer/coach/docent ten aanzien van de relatie tussen sportbeoefening en sociale ontwikkeling. Dit doen we omdat de meeste auteurs van de reviews benadrukken dat de rol van de trainer/coach/docent cruciaal is om positieve sociale effecten te bereiken. De laatste rij in de tabel geeft deze resultaten weer.

Rutten en haar collega's vonden bijvoorbeeld een correlatie tussen een positieve attitude (fair play) van de trainer/coach/docent en de positieve attitude van de spelers.

Nucci & Young-Shim (2005) concluderen dat trainers/coaches/docenten het aantal agressieve of sportieve gedragingen van competitieve sporters kan beïnvloeden. Zij geven ook weer dat wanneer opvoeders, dus ook trainers/coaches en docenten een positief voorbeeld geven van goed gedrag, daarmee een context creëren die positief gedrag stimuleert.

Hedstrom and Gould (2004) geven aan dat jeugdcoaches de sporters beter moeten proberen te begrijpen omdat ze invloed uitoefenen op de sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren, maar ook omdat ze invloed uitoefenen op het plezier beleven van sport. The international working group Sport for Development (2007) wijst op de kennis en training die nodig zijn om goed leiderschap te geven. In de onderzoeksliteratuur wordt goed leiderschap weergegeven als de sleutel om de positieve sociale resultaten van sportbeoefening te bereiken.

Jacobs and Diekstra (2007) stellen dat de sportteams op zichzelf niet noodzakelijk effect hebben op de sociale ontwikkeling maar dat trainer/coach/docent een belangrijke rol vervult om die ontwikkeling te faciliteren. Tevens vervullen de trainers/coaches/docenten een sleutelrol in het vormgeven van de sportcontext op de club, maar ook op school.

Bailey et al. (2006) bevestigen de sleutelrol van de trainer/coach/docent in het leerproces. Als voorbeeld wordt weergegeven dat wanneer coaches en docenten respectvol, eerlijk en sportief gedrag vertonen dit als positief voorbeeld werkt voor de kinderen en jeugdigen die sport beoefenen. Bailey (2006) zegt dat er geen

wetenschappelijk bewijs is voor het idee dat sportbeoefening automatisch positieve effecten op de sociale ontwikkeling heeft.

Er is geen reden om te geloven dat simpel meedoen aan sport of bewegingsonderwijs de positieve veranderingen in de kinderen naar boven brengt. De acties en interacties van de coaches en docenten bepalen of kinderen en jeugdigen positieve ervaringen door sport opdoen of niet.

Stegeman (2007) geeft weer dat de context van sportbeoefening gecreëerd door de coach/docent de sleutel is om positief gedrag te ontwikkelen.

Janssens et al. (2004) benadrukt dat de ontwikkelende invloed niet in de sport zelf zit maar in de context van het sport beoefenen,

De kwaliteit van de trainer/coach/docent vervult een sleutelpositie ten aanzien van de positieve effecten van sportbeoefening. *Ten tweede* is verder onderzoek nodig om beter in kaart te brengen hoe de sport de sociale ontwikkeling beïnvloedt. Sportbeoefening heeft een aantal effecten op de fysieke ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. Het bewijs ten aanzien van het effect van sportbeoefening op de sociale ontwikkeling is niet volledig. Het kent een range van positief tot negatief. Er is geen duidelijk bewijs van enige bijdrage aan de sociale ontwikkeling. Er is op dit moment dus nog geen sterk bewijs voorhanden maar verschillende auteurs benadrukken de potentie van sociale ontwikkeling door sport en het bewegingsonderwijs (Kirk, 2002; Siedentop cited in Kirk, 2002; Theodoulides & Armour, 2001).

Als vervolgonderzoek naar de effecten van sportbeoefening op de sociale ontwikkeling wordt geadviseerd om te focussen op de trainer/coach/docent als variabele. Het gaat hier om de kwaliteit van de trainer/coach/docent en de invloed daarvan op de sociale ontwikkeling. Het is van belang de verschillen van opleidingen die de coaches en docenten hebben genoten hierbij te betrekken.

Het Echnaton tijdens de slotmanifestatie van Eyes

in de relatie met de coach/docent en in het sociale klimaat van het team. Coalter (2005) gaat in op het belang van een goede leeromgeving en zegt dat het noodzakelijk is om op een systematische manier de vrijwilliger te rekruteren, training en ondersteuning te geven. Dit gebaseerd op de persoonlijke en professionele ontwikkelingsbehoefte van de vrijwilligers. Bewijs suggereert dat er behoefte is aan continue ondersteuning van de vrijwilligers door vaardige professionals.

Alle reviews samen genomen kan geconcludeerd worden dat drie reviews de invloed van de context, samen met de invloed van de trainer/coach/docent, benadrukken. Acht reviews zeggen expliciet dat de kwaliteit van de trainer/coach/docent een belangrijke variabele is in het promoten van een positieve invloed van sportparticipatie op de sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. Dit benadrukt het belang van de opleiding van de coaches en docenten.

conclusie

De analyse van de literatuur ten aanzien van de effecten van sportbeoefening op de sociale ontwikkeling benadrukt twee belangrijke punten. *Allereerst* de kwaliteit van de trainer/coach/docent.

De trainer/coach/docent moet respectvol en eerlijk zijn om als positief voorbeeld te kunnen dienen (Bailey et al., 2006; Nucci & Young-Shim, 2005; International Working Group, 2007).

De trainer/coach/docent moet ook getraind worden om positieve interactie te hebben met de sporters (Bailey, 2006). Ook moet het belang van de mogelijk negatieve invloed van de trainer/coach/docent op de sociale ontwikkeling gezien worden. Dit bijvoorbeeld als de trainer/coach/docent het winnen plaatst boven principes van fair play en de sporters leert om onsportieve trucs uit te halen om de tegenstander uit te schakelen (Jacobs & Diekstra, 2007; MacPhail, Kirk & Kinchin, 2004; Nucci & Young-Shim, 2005).

De literatuurlijst is op te vragen bij auteurs.

Correspondentie:

EM.Jacobs@hhs.nl, A.F.T.luderus@hhs.nl